

КОНЦЕПТ «БЕЗПЕКА» В НОВИНАХ РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМК

У статті на підставі різних підходів безпекових досліджень розглянуто структуру, тематичне та лексичне поле концепту «безпека». На матеріалі новин бердянського інтернет-видання PRO.berdyansk.biz встановлено державний, суспільний та індивідуальний рівні розуміння аналізованого концепту та виділено слова-номінатори, що їх виражають.

Ключові слова: концепт, безпека, новини, держава, мотив.

I. Вступ

До базових потреб людини як індивіда закладена природна необхідність відчуття безпеки. Задоволення цієї потреби стає умовою успішного життя як окремої людини, так і суспільства в цілому. На думку Г. Новицького, «недооцінка або ігнорування проблем безпеки на усіх рівнях соціальної організації не тільки призводять до певних утрат, а й неминуче до падіння життєздатності, навіть до загибелі відповідних її елементів (суб'єктів)» [3]. Як складне суспільне явище, безпека має прояв у громадському житті в різних якостях, на різних рівнях: від глобальних державних інтересів, до внутрішнього психологічного стану кожного з громадян.

Одним із потужних факторів, що впливає на актуалізацію проблем, пов'язаних із безпекою, є зовнішні впливи, що сприймаються як загроза або дестабілізація. Не останню роль у процесі трансляції, формування, а інколи й залякування, відіграють засоби масової комунікації, особливо в час, коли Україна потерпає від військової та інформаційної агресії. Медіа здатні конструювати соціальну реальність і не завжди з користю. У цьому вбачаємо актуальність нашого дослідження.

Теоретичні положення статті розроблялися в межах досліджень безпеки з погляду політичного підходу, викладених у наукових працях І. Бінька, О. Бодрука, О. Гончаренка, В. Горбуліна, О. Данільяна, О. Дзьобаня, М. Дмитренка, Г. Новицького та інших. Спираючись на статті Л. Варданян, Є. Щукіної «Етнокультурна специфіка репрезентації концепту “безпека”» та Я. Лепетуна «Традиційні і сучасні дослідження безпеки: структурне порівняння концепту», що присвячені етнокультурній специфіці та структурі концепту «безпека», розроблено підходи до визначення лексичного поля концепту. Важливим підґрунтям для розуміння впливу та конструювання засобами медіа соціальної реальності стали праці П. Бергера і Т. Лукмана «Соціальне конструювання реальності. Трактат з соціології знання», М. Мак-Комбса «Встановлення пріоритетів: масмедії та громадська думка» та Г. Почепцова «Комунікативний контроль над розумом».

II. Постановка завдання

Мета статті – встановити тематичне та лексико-семантичне коло концепту «безпека» в новинах регіональних засобів масової комунікації, простежити найбільш характерні тенденції.

Об'єктом дослідження обрано новини регіонального інтернет-видання PRO.berdyansk.biz (м. Бердянськ) як найбільш авторитетного в місті. Джерельну базу дослідження становлять новини за червень 2017 р. – усього проаналізовано 454 новини.

Предметом дослідження стала структура концепту «безпека», виражена в тематиці (заголовках) та лексичному полі (текстах) проаналізованих новин.

III. Результати

Точкою відліку до розуміння концепту «безпека» та його ідентифікації у сфері засобів масової комунікації стають так звані безпекові дослідження (security studies), які представляють різні підходи до розуміння поняття «безпека», а відтак, роблять досить широким семантичне поле концепту. Справедливою видається думка Я. Лепетуна, який пропонує для більш всеохоплюючого визначення поняття вдаватися до детального структурування власне підходів, що лежать в основі безпекових досліджень. Спираючись на положення праці В. Міллера «The Concept of Security: Should it be Redefined?», дослідник пропонує послуговуватися конкретними критеріями та використовувати головні структурні елементи будови концепту «безпека». Так, він виділяє: *об'єкт безпеки* – як категорію, що свідчить про цільове спрямування безпеки, як збереження від загроз; *джерело загроз*, яке вказує на те, звідки виходить загроза; *природу загроз* – вказують на те, якого характеру небезпека; *цінності*, проти яких спрямована загроза; *гаранта безпеки* – як суб'єкта відповідального забезпечувати безпеку; *відповідь на загрози* – як можливі види реакції на небезпеку [1, с. 192].

На підставі цього безпекові дослідження умовно поділяють на традиційні та модерні. У центрі традиційного підходу до розуміння концепту «безпека» стають глобальні поняття «війни» та

«миру». Тут держава виступає гарантом безпеки, джерелом загроз потенційно чи реально постають інші держави та спровоковані воєнні конфлікти. Головними цінностями, відтак, є територіальна цілісність і суверенність. Відповіді на загрози – це певні політичні рішення щодо утримання влади, наведення порядку та збереження стабільності в країні, нарощування військового потенціалу й налагодження дипломатичних відносин. Отже, умовно традиційний підхід співвідноситься з безпекою держави – «це захищеність її конституційного ладу, суверенітету й територіальної цілісності. Безпека держави досягається за рахунок наявності ефективного державного механізму управління та координації діяльності політичних сил, а також дієвих інститутів їхнього захисту» [4].

Модерний підхід до визначення безпеки ставить у центр суспільство й людину, які постають об'єктом безпеки. Відповідно, національна безпека розглядається як достойне життя всіх членів суспільства, збереження їх прав та свобод. У цьому випадку, як зазначає Я. Лепетун, «погляд на джерело загрози значно розширюється, він має не лише зовнішній, але й внутрішній характер» [1, с. 193]. Сюди варто віднести такі сфери: політичну, соціальну, екологічну, економічну, адже саме в них загрози відбуваються частіше, хоча й вони можуть стати причинами військової загрози і таким чином відбувається перетин між глобальними і локальними загрозами. Цінності в межах модерного підходу, таким чином, зосереджуються на гідності й добробуті людини. На цьому ж базується, зокрема, і Закон України «Про основи національної безпеки України». Таким чином, модерний підхід співвідноситься з безпекою суспільства – «це стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, які дають змогу реалізувати права та свободи всіх груп населення, протидіяти розколу суспільства (в тому числі й з боку держави). Безпека суспільства передбачає наявність суспільних інститутів, громадських організацій, правових норм, розвинутих форм суспільної свідомості» [4].

Проте, до цих двох підходів сьогодні долучається третій – умовно визначимо його як «людноцентричний». Як зазначає Л. Чупрій, «у безпековій галузі вводиться поняття “людська безпека”, яке вперше офіційно було використано у 1994 р. в доповіді Організації Об'єднаних Націй, присвяченій людському розвитку. Людська безпека ставить однією з своїх головних цілей реалізацію основних потреб людини в умовах глобалізації та взаємозалежності в гнучкому балансі з інтересами суспільства та держави. Цей тонкий баланс вимагає об'єднання різних видів діяльності, споживання та ідеалів навколо універсальних цінностей та визнання і повагу різноманіття різних ідентичностей і культур. Основним об'єктом аналізу людської безпеки є захист особистості, а не захист держави» [4].

Завдяки цьому підходу відбувається подальша реструктуризація концепту безпеки, його розширення. Хоча він і зазнає критики саме через розмивання меж концепту, проте все більше репрезентується, зокрема у засобах масової комунікації. Популярність підходу можна пояснити тезою з доповіді ООН, яка закликала до концептуального переходу від ядерної безпеки (іншими словами, військової) до людської. У доповіді зазначено, що «для більшості людей почуття небезпеки виникає більше через страхи, пов'язані з буденним життям, ніж через імовірність апокаліптичних подій. У цьому контексті людська безпека акцентує увагу на населенні, а не на територіях» [4].

Коріння третього підходу, на нашу думку, варто шукати і на більш тонкому рівні. Зокрема, у праці А. Маслоу «Мотивація і особистість» відомий психолог ще в 1943 р. запропонував ієрархію потреб особистості, вагоме місце серед яких він віддав саме потребі в безпеці як одній із базових. Він визначав, що до категорії безпеки належать потреба в стабільності, захисті, свобода від страхів, тривожності та хаосу, потреба в структурі, порядку, законі та обмеженнях [2].

А. Маслоу наголошував, що в нормальному суспільстві в здорових людей потреба в безпеці може виявлятися в таких м'яких формах, як бажання влаштуватися на роботу, де є соціальні гарантії, яка пропонує стабільний і гідний дохід. Одночасно потреба в безпеці не є активною силою й домінує лише в тих випадках, коли виникають критичні, екстремальні ситуації (війни, хвороби, стихійні лиха, спалахи злочинності, соціальні кризи, несприятливі зовнішні умови). Цікавим є зауваження науковця про те, що особливої соціальної значущості потреба в безпеці набуває в ситуаціях реальної загрози повалення влади, коли в індивіда виникають страхи беззаконня та анархії, і тоді реакцією суспільства, яка базується саме на непереборній внутрішній мотивації, є заклики до наведення ладу, причому будь-якою ціною, навіть диктатури та насилля [2].

Отже, не дивним видається тоді включення науковцями до поняття «людська безпеки» одночасно «економічної безпеки (відсутність бідності), продовольчої (вільний доступ до продуктів харчування), охорони здоров'я (доступ до медичної допомоги та захист від хвороб), екологічної безпеки (запобігання заподіяння шкоди навколишньому середовищу), особистої (фізичний захист від катувань, насильства в сім'ї, злочинності, наркотиків, самогубства і навіть дорожньо-транспортних пригод), суспільної (забезпечення виживання культур етнічних груп, збереження і популяризація їхньої культурної самобутності, консолідація політичної нації) і політичної безпеки (забезпечення цивільних прав і свобод)» [4].

Послугуючись різними підходами до формування семантичного поля концепту «безпека» та спираючись на результати проведеного аналізу новин регіонального сегмента засобів масової комунікації, можна говорити про відображення тематичних напрямів, які враховують й інте-

реси держави, й інтереси суспільства, й інтереси окремого індивіда. Зокрема, із проаналізованих нами 454 новин за червень 2017 р. концепт «безпека» було встановлено у 125 з них, що у підсумку становить 28% від загального обсягу новин за місяць. Тематичне ядро концепту представлено: на рівні державної/національної безпеки – 20 новин, на рівні суспільної безпеки – 71 новина (медицина – 17, кримінальна хроніка – 30, надзвичайні ситуації – 18, екологія – 6) та на рівні індивідуальної – 34 новини (новини щодо окремих груп населення: пенсіонерів, жінок, дітей – 15, ДТП – 19).

На рівні державної, національної, у тому числі й інформаційної, безпеки вживаються в новинах такі слова-номінатори, як «війна», «АТО», «цілісність країни», «вшанування загиблих», «нацгвардія», «блокування», «боєприпаси», «погранвійська», «навчання авіації», «морські піхотинці», «руський мір», «військомат», «кібератаки», «вірус», «хакер».

На рівні суспільної безпеки, як бачимо за тематичним розподілом, теж можна виокремити низку специфічних лексем, за якими можна визначити концепт «безпека». Медицина: «медична реформа», «швидка допомога», «ремонт», «нова амбулаторія», «медтехніка», «сімейний лікар», «реанімація», «аборти». Кримінальна хроніка: «поліція», «поліцейський», «правопорядок», «тюрма», «вбивство», «наркотики», «вибух», «загибель», «затриманий», «грабіжник», «правопорушник», «рецидивіст». Надзвичайні ситуації: «штормове попередження», «пожежа», «потопельник», «нещасний випадок», «рятувальники», «навчання рятувальників». Екологія: «безпека», «море», «екофорум», «екомоніторинг», «порохова діжка», «санітарна вирубка».

На рівні індивідуальної безпеки в новинах перевага надається ДТП із використанням лексичного ряду: «аварія», «травмування», «не розминулися», «взяв на таран», «каліцтво», «п'яний водій», «маршрутка». Якщо йдеться про окремі категорії населення, то це переважно особи пенсійного віку, тоді зустрічаємо в текстах новин «соціальний захист», «соціальні гарантії», «реформа», «субсидія», «допомога держави». Рідше йдеться про жінок і дітей, але в таких проаналізованих новинах лексика поля концепту «безпека» зводиться до ряду: «насилля», «захист», «травма», «необережність», якщо ж новини присвячені волонтерським заходам – «врятувати», «допомога», «хвороба», «гроші». Варто зазначити, що в загальному підсумку, якщо визначити лексико-семантичні поля всіх рівнів, то умовно їх можна розподілити на групи з позитивною та негативною/попереджувальною конотацією. І, на жаль, друга група переважає, що певним чином провокує аудиторію до сприйняття журналістських матеріалів, як «жахачок», і стає причиною посилення соціальної напруги та тривожності.

IV. Висновки

У результаті проведеного дослідження тематичного поля концепту «безпека» в новинах регіонального засобу масової комунікації PRO.berdyansk.biz можна визначити, що структура концепту складається з трьох вимірів: державного, суспільного та індивідуального, – кожен з яких представлений у журналістських текстах. На проаналізованому матеріалі видно, що суспільний рівень безпеки представлений більше за інші. Характерним є й те, що лексико-семантичне наповнення концепту «безпека» на кожному з рівнів виражене визначеними словами-номінаторами, які, у свою чергу, здатні асоціюватися в аудиторії як із безпекою, викликати певні позитивні реакції, пов'язані з упевненістю в захисті від загроз, так і з небезпекою, тривожністю, що спровокована навіюванням через використання лексичного ряду негативною конотацією.

У цій статті не розглянуто, але становить інтерес видозміна тематичного та лексико-семантичного полів концепту «безпека» в засобах масової комунікації під впливом зовнішніх факторів, що й визначає перспективи подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Лепетун Я. Традиційні і сучасні дослідження безпеки: структурне порівняння концепту. *Стратегічні пріоритети*. 2006. № 1. С. 191–194.
2. Маслоу А. Мотивация и личность / пер. А. М. Татлыбаева. Киев, 2004. URL: <http://www.psylib.org.ua/books/masla01/index.htm>.
3. Новицький Г. В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України : монографія. Київ, 2008. 496 с.
4. Чупрій Л. Формування концепту «людської безпеки» в умовах сучасних глобальних викликів. URL: <http://social-science.com.ua/article/911>.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2017.

Носко А. М. Концепт «безопасность» в новостях региональных СМИ

В статье на основании различных подходов исследованы по безопасности рассматриваются структура, тематическое и лексическое поле концепта «безопасность». На материале новостей бердянского интернет-издания PRO.berdyansk.biz установлен государственный, общественный и индивидуальный уровни понимания рассматриваемого концепта и выделены слова-номинаторы, выражающие его.

Ключевые слова: концепт, безопасность, новости, государство, мотив.

Nosko A. The Concept of «Security» in the News of the Regional Media of Mass Communication

The article is devoted to the concept of «security», which is relevant in the modern Ukrainian information space. Based on the previous achievements of security research and developed criteria for the structure of the concept, the proposed article covers three directions, which form its thematic and lexical-semantic fields.

The article highlights the traditional approach to understanding «security», in the center of which lies the global interpretation in the sense of the «security of the state, protection of national interests and information space». There is also a modern approach defining security as the society security object. It correlates with the problems of protecting the vital interests of society that enable them to realize the rights and freedoms of all groups of the population and to counteract the split of the society. There is also the third, narrower meaning in the sense of «human security» which is considered within the framework of the modern approach. The last approach is based on the fact that for most people, a sense of danger arises more because of fears associated with everyday life than through the probability of the global threats. Based on the work of A. Maslow, the article also substantiates the natural precondition of the need for security, which in turn represents the individual's needs for stability, protection, freedom from fear, anxiety and chaos, the need for structure, order, law and limitations.

The author of the article, using various approaches to the formation of the field of the concept of «security», on the material of the news of the regional online edition PRO.berdyansk.biz (Berdyansk) analyzed the thematic representation of the concept expressed in the headings, as well as lexical-semantic fields each of the approaches, which are represented by nominating words. As a result of the study it was also established that tokens forming these fields are conditionally divided into two groups: with a positive and negative or preventive connotation. On this basis it was concluded that mass media can influence the audience and form an appropriate perception of social reality and cause the conditions of confidence or anxiety.

Key words: *concept, safety, news, state, motive.*